

XXXV Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii „Społeczna rola kartografii”, Szczecin-Pobierowo, 3–5 października 2024 roku

W dniach 3–5 października 2024 r. odbyła się XXXV Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii. Tym razem miejscem obrad były gościnne mury Uniwersytetu Szczecińskiego – zarówno w stolicy Pomorza Zachodniego, jak i w nadbałtyckim Pobierowie. Tegoroczny motyw przewodni wydarzenia to „Społeczna rola kartografii”.

Tradycyjnym głównym organizatorem konferencji był Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN, który wsparty został przez Zespół Badań nad Dawną Kartografią Instytutu Historycznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Obie instytucje łączyła osoba Przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego, dra hab. Radosława Skryckiego, prof. US; w skład tego zespołu wchodził również: dr hab. Grzegorz Kiarszys, prof. US, dr hab. Beata Konopska, prof. UMCS oraz dr hab. Bogumił Szady, prof. KUL. Tematyka obrad oscylowała wokół społecznych aspektów kartografii historycznej oraz współczesnych rozważań na temat map dawnych i historycznych, niemniej jednak główny temat nie był tak silną determinantą treści referatów jak chociażby dwa lata wcześniej w Toruniu (gdzie dominowały fortyfikacje i militarizm). Konferencja została dofinansowana ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu Doskonała Nauka II (nr KONF/SP/0203/2023/01).

W ramach trzydniowych obrad przewidziano siedem paneli wraz z przestrzenią na dyskusje plenarne i kularowe. Integralną częścią konferencji było również zwiedzanie wystawy związanej tematycznie z obradami. Program obejmował 48 referatów (w tym wieloautorskich – łącznie odnotować można 57 osób), z których nie odbył

się zaledwie jeden. Średnio przypadało aż siedem referatów na sesję. Zdecydowana większość prelegentów związana była z krajowymi uczelniami lub placówkami badawczymi, niemniej jednak odnotować należy czterech prelegentów o afiliacjach zagranicznych. Konferencja zgromadziła również badaczy i ekspertów związanych z placówkami bibliotecznymi, muzealnymi, organizacjami naukowymi czy wojskowymi oraz samorządami. Osobowo najliczniej reprezentowany był Uniwersytet Jagielloński (siedmiu czynnych uczestników), a także Polska Akademia Nauk oraz Uniwersytety: Wrocławski, Mikołaja Kopernika i Szczeciński. Referaty i dyskusje osadzone były w wielu dyscyplinach naukowych oraz polach badawczych – zwraca uwagę interdyscyplinarność licznego grona uczestników, które tworzyli nie tylko historycy i kartografowie, lecz również geografowie, archiwiści czy historycy sztuki.

Miejscem pierwszego dnia obrad była Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego. Formę plenarnego otwarcia przyjęło nie tylko powitanie przez prof. Radosława Skryckiego, lecz również następujące bezpośrednio po nim oprowadzanie po wystawie „Światy Homanna. Kartograf i jego otoczenie”, za co odpowiedzialny był wyżej wymieniony i gdzie możliwe było zapoznanie się ze zbiorami kartograficznymi oraz innymi archiwaliami związanymi z postacią norymberskiego rytownika i kartografa Johanna Homanna. Głównym elementem obrad konferencyjnych tego dnia był panel studencko-doktorancki, gdzie znalazło się miejsce dla aż dwunastu referatów najmłodszych naukowców zainteresowanych kartografią w kontekście społeczno-historycznym. Kolejno przedstawione zostały takie zagadnienia jak: „Średniowieczna mapa skarbów. Analiza wrocławskiego manuskryptu z XV wieku dotyczącego złotych szlaków w Sudetach” (Sabina Kwiecień, UW), „Materialność Orteliusa. Badania filigranów na kartach warszawskiego egzemplarza *Theatrum Orbis Terrarum* oraz

próba rekonstrukcji etapów jego produkcji” (Lena Lewandowska, UW), „*Carte d’Amerique... z 1785 r. z kolekcji kartograficznej Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie*” (Krzysztof Ziomek, PAN, PAU, UJ), „Zbiór map z kolekcji Stanisława Latanowicza (1886–1935) w Bibliotece Raczyńskich” (Łukasz Nowak, Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu), „Zmiany leśności na obszarze Galicji od połowy XIX wieku do współczesności” (Anna Miklar, UJ), „Austriackie mapy wojskowe jako źródło do badań rozwoju przestrzennego wybranych uzdrowisk Galicji w XIX w.” (Damian Zając, UW), „Plany śródmieścia i okolic Gdańska w przewodnikach turystycznych wydawnictwa Baedeker do 1914 roku” (Kajetan Olejko, UG), „XX-wieczne atlasy geograficzne jako narzędzie narracji politycznej na temat współczesnych polskich Ziemi Zachodnich i Północnych” (Marcin Wereszczyński, UW), „Mapy czasu – rola interdyscyplinarnych badań i współpracy w kontekście konserwacji-restauracji dziedzictwa materialnego” (Weronika Gašior, UMK), „Urbanonimy w przestrzeni Słupska – ujęcie dynamiczne” (Adam R. Parol, Magdalena Bajer, UJ) oraz „Księgi wieczyste i mapy własnościowo-gruntowe wiosek należących do parafii Szumiąca koło Kamienia Pomorskiego w XVIII stuleciu w środowisku GIS” (Ryszard Zieleń, UG). Po wystąpieniach miała miejsce trwająca niemal godzinę dyskusja, której uczestnicy bardzo pochlebnie wyrażali się o referujących w kontekście walorów badań naukowych młodego pokolenia polskich kartografów. Zamknięciem tego dnia był grupowy przejazd autokarem do nadmorskiego Ośrodka Wypoczynkowo-Szkoleniowego Uniwersytetu Szczecińskiego w Pobierowie, gdzie miała miejsce uroczysta kolacja oraz odbywały się obrady w kolejnych dniach.

Drugi dzień obrad rozpoczął się od referatów: „*Petrus Artopoeus – duchowny, nauczyciel, autor pierwszej samoistnej mapy Pomorza*” (Michał Gierke, Książnica

Pomorska w Szczecinie), „Antonio Lafre-ri wydawca map i widoków łączonych w *composite atlases* (Lucyna Szaniawska, IHN PAN), „Marcin Helwig i jego dzieło. W 450-lecie śmierci autora pierwszej samodzielnej mapy Śląska” (Dariusz Przybytko, UW) i „On the origin of Cyrillic calligraphy on the maps of Moscow and Kremlin by Hessel Gerritsz” (Denis Khotimsky). Pierwszą sesję tego dnia zamknął dr hab. Waldemar Spallek (UW) z wystąpieniem o wybitnym polskim geografie, prof. Eugeniuszu Romerze. W dalszej części poruszono takie tematy jak: „Mykoła Kowal-Medzweckij – założyciel i pierwszy szef wojskowej służby kartograficznej i geodezyjnej Ukrainy” (Rostyslav Sossa, Instytut Historii Ukrainy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy), „Wytwórcy map w obliczu kultury masowej w XIX–XX w.” (Beata Konopska, UMCS), „Brześć Litewski a dążenie Augusta II do wzmocnienia władzy w Rzeczypospolitej: historia powstania trzech planów miasta” (Mikołaj Volkau, Kirył Karluk), „Miejsce na mapie – Marii Medycejskiej walka o pozycję i utrzymanie władzy” (Małgorzata Biłozór-Salwa, UW) czy „Gdzie leży Pekin? Czyli o zainteresowaniach geograficznych Andreeasa Müllera Greiffenhausiusa” (Agnieszka Borysowska, Książnica Pomorska w Szczecinie). Omówiono również obraz Rzeczypospolitej w świetle atlasu Nicolasa Sansona (Karol Łopatecki, UW). W kolejnej sesji swoje referaty zaprezentowali: Marcin Musiał („Ikonografia XVIII-wiecznych map czeskiej prowincji franciszkanów reformatów”, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu), Jerzy Czajewski („*Granice Trójkąta Kijowskiego na mapach regionalnych i granicznych XVIII w.*”) czy Ilya Andreyev („Plan miasta Mińska z drugiej połowy XVIII w. inż. Tadeusza Korzóna”, UJ). Poruszono też takie kwestie jak zastosowanie praktyczne i symboliczne map morskich (Anna Pastorek, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej), wykorzystanie kartografii przez

służby bezpieczeństwa PRL w przeciwko podziemiu niepodległościowemu (Kamil Nieścioruk, UPLub) czy symbole kartograficzne w materiałach propagandowych PRL-owskiej opozycji (Kamila Krężel, Muzeum Narodowe w Szczecinie). W ostatniej już sesji tego dnia omówiono Rękopiśmienną Mappę Miasta Kłodawy z 1826 r. (Jolanta Czuczko, Dorota Jutrzenka-Supryn, Karolina Komsta-Sławińska, UMK), zapis obecności władzy w toponimach dawnych planów Warszawy (Paweł E. Weszpiński, Muzeum Warszawy) czy automobilizm na Dolnym Śląsku na początku XX w. (Karol Machi, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu). Obrady tego dnia zakończyli Tomasz Panecki („Z historii edycji dawnych map. Początki naukowego edytorstwa źródeł kartograficznych”, IH PAN) oraz Przemysław Wiszewski („Między historią i pamięcią. Krajobraz wyobrażony na Dolnym Śląsku [XVI–XIX w.]”, UWrocław).

Ostatni dzień konferencji z przyczyn logistycznych składał się z mniejszej liczby referatów. Wśród referujących znaleźli się Beata Konopska (UMCS) i Teresa Bogacz (IH PAN) („Mapa w kulturze turystycznej – wybrane aspekty”), Mariusz Dworatschek („Kartografia Śląska z kolekcji Tomasza Niewodniczańskiego. Naukowa i edukacyjna funkcja map w zbiorach Narodowej Biblioteki Ossolineum”, Zakład Narodowy im. Ossolińskich), Katarzyna Słomska-Przech („Socjotopografia warszawskiej Pragi w 1792 r. – źródła kartograficzne i problemy odtworzenia układu przestrzennego”, IH PAN), Piotr Frąckowiak („Zbiory kartograficzne w archiwach polskich publicznych uczelni akademickich”, US), Karolina Wereszczyńska („Atlas Historyczny Miast Polskich, Warszawa tom I”, UMK), Elżbieta Biłska-Wodecka („Panoramy i widoki jako źródło informacji o pasywnych *sacri monti* i kałwariach”, UJ), Robert Klimek („Podróż w czasie czyli

ziemie pruskie w mojej kolekcji map”, Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie). Tego dnia poruszono również takie tematy jak badania zmian sieci hydrograficznej na podstawie dawnych map (Barbara Kalinowska-Wójcik, UŚ), bombardowania niemieckiej fabryki paliw w Policach w kontekście zdjęć lotniczych i teledetekcji (Grzegorz Kierszys, Maksymilian Dzikowski, US), dziewiętnastowieczne twierdze zaboru rosyjskiego (Leszek Opyrchał, Wojskowa Akademia Techniczna). Obrady konferencji zamknęli Łukasz Głodek, Jan Rokosz MIC, Marcin Niedziółka, Marek Mikulski („Próba odtworzenia XVII-wiecznej Nowej Jerozolimy na Mazowszu w oparciu o odnaleziony szkic Wituńskiego z 1693 r.”, Muzeum św. Stanisława Papczyńskiego) oraz Anna Osowska („Historyczne zasoby informacyjne Geoportalu Dolny Śląsk”, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego).

Podsumowując, należy podkreślić wyjątkowo dużą liczbę wystąpień w tej edycji konferencji, jak również udział referujących z różnych instytucji, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, co potwierdza nieganasną zasadność organizacji tego rodzaju wydarzeń i zainteresowanie sprawami kartograficzno-historycznymi w środowisku naukowym. Szczególną uwagę zwraca różnorodność i interdyscyplinarność podejmowanych tematów, a także znaczący udział doktorantów i studentów w gronie panelistów. Pozytywnie ocenić należy fakt, iż konferencja wychodzi poza ramy historii kartografii i trafia w ten sposób do szerszej publiczności, dając niepowtarzalną okazję do nawiązywania współprac między przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych. ■

Adam R. Parol
(Uniwersytet Jagielloński)
Magdalena Bajer
(Uniwersytet Jagielloński)